

ASPVIKS KVARNTORP

Aspvik 1:4 i Kungsängens socken

Upplands-Bro kommun, Stockholms län

Kulturhistorisk dokumentation och värdering

Rapport 2017:14

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Diarienummer 2015: 160

Rapport 2017:14

CC BY 04

Stockholms läns museum

Forograf: Rolf Hammarskiöld, Stockholms läns museum

Fotoinnehavare: Stockholms läns museum

Omslag: Bildcollage över husen på Aspvik 1:4

Baksidans bild: Vagnslidrets takfot i nordväst

Produktion: Stockholms läns museum

Förord

Denna rapport sammanställdes 2017, på uppdrag av Upplands-Bro kommun, inom ramen för en inventering 2016 av kommunägda fastigheter. Syftet var att redogöra för byggnadernas historia, utseende och kulturhistoriska värde. Noterade vård- och underhållsbehov redovisas även. Rapporten är tänkt att tjäna som underlag inför framtida politiska prioriteringar gällande bevarande och förvaltning.

Stockholms läns museum 2017-01-20

Rolf Hammarskiöld
Bebyggelseantikvarie

Två bodars yttertak stöter ihop på fastigheten Aspvik 1:4

Innehåll

Flygfoto och situationsplan	5
Miljöbeskrivning	6
Kort historik	6
Byggnadsbeskrivning	
1. Kvarntorps manbyggnad	7
2. Kvarntorps arbetarbostad	10
3. Källarstuga/smedja	15
4. Aspviks kvarns mjölnarbostad	18
5. Höns- och svinhus och lider/loge	21
6. Vagnslider	23
7. Vedbod	24
8-9. Bodar	24
10. Garage	25
11. Avträde	25
12. Jordkällare	25
Kulturhistorisk värdering	25
Vård- och underhållsbehov	
1. Kvarntorps manbyggnad	26
2. Kvarntorps arbetarbostad	26
3. Källarstuga/smedja	26
4. Aspviks kvarns mjölnarbostad	26
5. Höns- och svinhus och lider/loge	27
6. Vagnslider	27
7. Vedbod	27
8-9. Bodar	27
Källor	28

Flygfoto och situationsplan

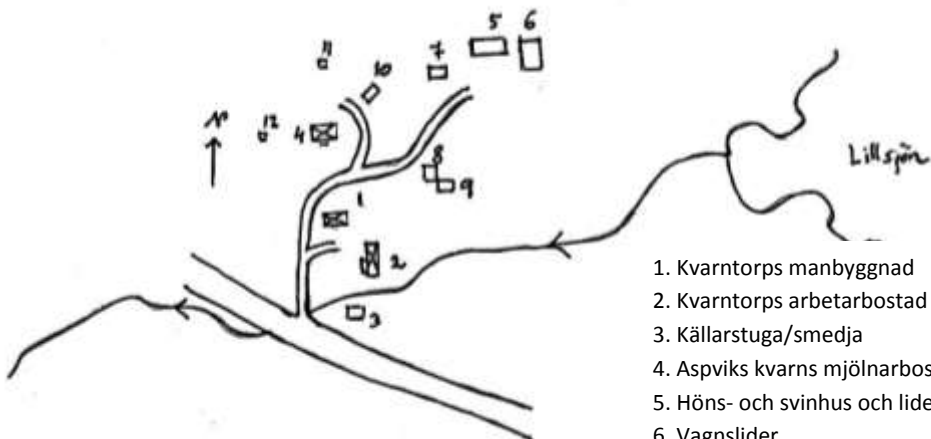

Ovanstående flygbild av Aspvik 1:4 togs 2015. En ladugårdsbyggnad på bilden revs våren 2016 och har därför överkryssats.

Flygbilden ligger till grund för Tätortskartan för Stockholms län.

Kartskissen nedan visar fastigheten Aspvik 1:4 med tillfart, benämnd Skvaltkvarnsbacken. Längst till höger ses Lillsjön, varifrån ett vattendrag rinner västerut, förbi Aspvik och vidare till Mälaren.

Kartskissen gjordes av Stockholms läns museum.

1. Kvarntorps manbyggnad
2. Kvarntorps arbetarbostad
3. Källarstuga/smedja
4. Aspviks kvarns mjölnarbostad
5. Höns- och svinhus och lider/loge
6. Vagnslider
7. Vedbod
- 8-9. Bodar
10. Garage
11. Avträde
12. Jordkällare

Miljöbeskrivning

Fastigheten Aspvik 1:4 omfattar elva faluröda byggnader, belägna i en sydsluttning med igenvuxna hagmarker och berg i dagen. Tillfart är den slingrande Skvaltkvarnsbacken, en tidigare landsväg som utgår nerifrån Enköpingsvägen. Genom området rinner ett vattendrag, i en grävd och sprängd kanal som numera skymms av grönska. I norr vidtar en barrskogsklädd höjd.

Betonggjuten kanalränna i Aspvik 2016-07-05

Kort historik

Bebyggelsen förknippas historiskt med Aspviks kvarn, som fanns söder om Enköpingsvägen. På karta utritades en kvarn med detta läge första gången 1690, men sannolikt utnyttjades platsen för kvarndrift redan under medeltiden.¹ Kraft erhöles från vattendraget som rinner från Lillsjön, då benämnd Kvarnsjön, ner till Mälaren. Fallhöjden var för dessa trakter betydande. Fram till 1951 pågick kvarndriften. Sedan ombyggdes kvarnhuset till snickerifabrik, en verksamhet som fortgick tills en förödande brand inträffade i april 1971.²

Fastighetens bygnadsbestånd var tidigare uppdelat på dels Kvarntorp, en utgård under Aspvik, dels Aspviks kvarns före detta mjölnarbostad. Flertalet ekonomibygnader har använts för jordbruksdriften vid Kvarntorp.

¹ Sandén, s 134-135

² Bebyggelseinventering Kungsängen 1971

Byggnadsbeskrivning

1. Kvarntorps manbyggnad

Manbyggnaden i ett våningsplan ligger på norra sidan om ett gårdstun, bevuxet med buskar och fruktträd. Infarten är grusad. Byggnadstid är troligen första hälften av 1800-talet. Från att ha varit använd som bagarstuga skedde ombyggnad 1929.³ Då tillkom elektrisk belysning, liksom vatten och avlopp. Nästa stora upprustning skedde i början av 1950-talet.⁴ Från denna tid är fasaden, fönstersnickerier och delvis fast inredning. I början av 2000-talet nyinreddes rummen. Numera står huset normalt obebott.

Södra sidan av Kvarntorps gamla manbyggnad 2016-07-07

Exteriör

Grund/mark: Grund av sten har lagts på delvis utfylld mark, i terräng som sluttar mot sydväst. På norra sidan har marken planerats, för att säkra avrinningen. Huset omges av gräsmattor. På södra sidan finns en syrenberså. Snöbärshäck växer på västra sidan.

Sockel: Huset har en 30-50 cm hög sockel av betong med grov ballast. Ytorna är strukna med asfaltlösning.

Trappor: Framför södra sidans ingångsveranda finns två gjutna betongtrappsteg, strukna med asfaltlösning.

Stomme: Huset har en stomme av liggtimmer, som sträcker sig upp till gavelröstena.

Fasad: Huset har faluröda fasader, från 1950-talet, bestående av boardskivor/masonit och locklister som håller måttet 15 x 50 mm. På västra gaveln sitter en följare infäst med skruvförband. Foder och knutar består av hyvlade, vitmålade bräder. På gavlarna sitter dubbla, vitmålade vindskivor.

Fasaddekor: Ingen fasaddekor förekommer

Farstukvist: På södra långsidan finns en inbyggd farstukvist med pulpettak

³ Sveriges bebyggelse, s 492

⁴ Meddelat av informant

Dörrar: I farstukvisten sitter en vitlackad utåtgående dörr från omkring 2000 (typ Swedoor) med lunettfönster.

Fönster: Huset har vitmålade fönstersnickerier från 1950-talet. Fönsterbågarna är kopplade och utåtgående, utan spröjsverk och beslag. Fem fönster har indelats med mittpost. På västra gaveln sitter ett fönster utan mittpost. I farstukvisten sitter ett mindre fönster utan mittpost.

Tak: Huset har ett sadeltak, buret av åsar, täckt med enkupiga tegelpannor och svartmålade nockbräder.

Takavvattning: Hängrännor och stuprör är av galvaniserad plåt, som svartmållats. Stuprören har böjda krökar. På norra sidan har ett stuprör anslutits till ett rör ner i marken.

Skorsten: En tegelmurad skorsten med krön av betong är dragen genom taknocken. Skorstenen har strukits med asfaltlösning.

Del av manbyggnadens norra sida
2016-07-06

Tätt intill manbyggnadens västra gavel passerar Skvaltkvarnsbacken, tidigare en del av landsvägen som förband Stockholm med Bergslagen. Fotot togs 2016-07-07.

Interiör

Huset är disponerat som parstuga. Inträde sker genom södra sidans farstukvist, med lackat brädgolv. Västra väggen har frilagd, vitmålad timmerstomme och på norra väggen en röd medaljongtapet av 1970-talstyp. I taket sitter vitmålade skivor. Rakt innanför farstun finns en mittkammare, med tapetserade väggar och skivklätt, vitmålat tak.

Väster om farstun finns ett kök som nyinreddes i början av 2000-talet. Golvet är täckt med plastmatta. På väggarna sitter nytillverkad, vit pärlspåntpanel. Mot södra väggen finns vitlackade köksskåp med handtag av borstad metall. Över spisen finns en kakelsatt yta. I taket sitter vitmålade boardskivor, med fasade täcklister.

Köket nyinreddes i början av 2000-talet. Fotot togs 2016-09-03

Öster om farstun finns ett vardagsrum, vars fasta inredning är från dels 1950-talet, dels början av 2000-talet. På golvet ligger en grå heltäckningsmatta. En öppen eldstad finns murad på västra sidan, med rött tegel kring härden, medan bas, gavlar och överstycke är putsade och vitkalkade. Omgivande vägg har en tegelimiterande fondtapet (ger ett illusoriskt intryck). Rummets övriga väggar är tapetserade och vitmålade. I taket sitter vitmålad papp.

Vardagsrummets västra vägg pryds sedan 1950-talet av en fondtapet, som anknyter till den samtidigt murade öppna spisen. Fotot togs 2016-09-03.

Vinden nås via en taklucka i farstun. I vindsutrymmet ligger kutterspån som isolering av mellanbjälklagen. Yttertaket bärs av åsar, utförda av rundstockar. En vertikal panel av okantade bräder finns som underlag för den yttre tegeltäckningen.

Manbyggnaden har en krypvind, med där åskonstruktionen ligger synlig.

2. Kvarntorps arbetarbostad

På gårdstunets östra sida ligger ett enkelt utrustat bostadshus, uppfört i ett våningsplan, sannolikt i början av 1900-talet. Enligt uppgift avsågs huset för gårdens arbetare. I mitten av 1900-talet installerades elektricitet. Däremot har aldrig vatten och avlopp införts.

Huset var bebott fram till 2015. Den siste hyresgästen hade samlat mängder av föremål, vilka fyllde alla rum och upptog omgivande tomt. Efter hans avflyttning sanerades huset och hela tomten röjdes av. Därefter igenspikades alla dörr- och fönsteröppningar.

Vid inventering i 2016-07-05 hade fastighetsförvaltaren tillfälligt tagit bort avspärrningarna. Rummen var helt tömda på lösöre.

Arbetarbostadens norra farstukvist.

Arbetarbostadens västra långsida med farstukvist.

Exteriör

Grund/mark: Grund av sten och betong är lagd på plangjord mark, som sluttar mot väster. Närmast omger gräsbevuxna ytor. Marken stiger på norra sidan, sluttar svagt österut och mer markant mot söder och väster. På västra sidan växer två applar och en hassel, kvar från tidigare trädgård.

Sockel: Huset har en sockel av betong med grov ballast. Sockeln är som lägst i norr, cirka 20 cm, som högst i söder, cirka 50 cm. Sockeln på västra sidans farstukvist är av betong med något finare ballast och bär tydliga avtryck av plankstämplor.

Trappor Framför norra gavelingången tjänar ett återanvänt kvarnhjul som trappsten. Västra sidans farstukvist har en tre stegs trätrappa.

Stomme: Väggarna består av resvirke, förbundna med järn i hörnen.

Fasad: Bottenvåningens fasader består av liggande, faluröd fasspåtpanel med sågad yta, bredd 100 mm, uppsatt med grov spik. Mellan bottenplan och gavelrösten sitter en våningsskiljande gesims av hyvlad, vitmålad virke. Gavelrösterna är klädda med faluröd locklistpanel. Foder och knutar är hyvlade och målade med vit oljefärg. På gavlarna och västra långsidans utbyggda farstukvist sitter dubbla vindskivor av hyvlade, vitmålade bräder. På norrsidans utbyggda farstukvist sitter enkla vindskivor av hyvlade, vitmålade bräder.

Fasaddekor: Vindskivorna har figursågade ändar.

Farstukvistar: Som förlängning på norrgaveln finns en farstukvist med lägre taknock. På västra långsidan finns en till stor del glasad farstukvist med flackt gavelröste.

Dörrar/luckor: Norra farstukvisten har en utåtgående ramverksdörr, höjd 2000 mm, med tre fyllningar samt kulgångjärn. Dörren har målats med ockragul oljefärg.

Västra farstukvisten har en utåtgående ramverksdörr, målad med oljefärg i terranyans, nedtill med tre fyllningar av ockragula förvandringspaneler och upptill med ett glasparti spröjsat i nio rutor.

I södra gavelröstet sitter en utåtgående vindslucka av enkla bräder, med två svarta bandgångjärn.

Fönster: I bottenplanet finns fyra fönsteröppningar, två på västra långsidan, en på östra långsidan och en på södra gaveln. Fönstren är indelade med mittpost, med vitmålade snickerier och korrugerade hörnjärn. I karmarna sitter enkla, utåtgående fönsterbågar, spröjsade i tre rutor - bredd 47 mm höjd 41 mm - av munblåst glas. Äldre, underliggande färgskikt visar att fönstersnickerierna varit färgsatta i mer gråtonad nyans, motsvarande NCS S 1502Y.

Norrsidans farstukvist har två fönster indelade med mittpost, med vitmålade snickerier och korrugerade hörnjärn. Fönsterbågarna är enkla och utåtgående, spröjsade i sex rutor av munblåst glas.

Västra sidans farstukvist har på södra sidan ett fönster indelat med mittpost, med vitmålade snickerier och korrugerade hörnjärn. Fönsterbågarna är enkla och utåtgående, spröjsade i sex rutor av munblåst glas. På västra sidan har farstukvisten ett fönster indelat med två mittposter, med vitmålade snickerier och korrugerade hörnjärn. De tre fönsterbågarna är enkla och utåtgående, spröjsade i sex rutor av munblåst glas.

Södra gaveln 2016-07-05

Tak: Huset har sadeltak, buret av planktakstolar och täckt med enkupiga tegelpannor och nockpannor med kantig profil.

Takavvattning: Saknas

Skorstenar: Huset har två symmetriskt placerade, tegelmurade och utkragade skorstenar, med plåt i anslutning till tegeltaket.

Närmast i bild ses arbetarbostadens yttertak. I bakgrunden ses manbyggnadens yttertak.

Interiör

Huset är disponerat med tre rum i fil, samt två förstugor. Ytskikten är till stor del gamla/ursprungliga och färgsättningarna håller i flera fall hög ålder.

Norra förstugan med sidokammare

Golv: Spåntat brädgolv, vars bräder håller bredd 150 mm, med såpskurade ytor

Väggar: Pärlspåntpanel, vars bräder håller bredden 85 mm, målad med gul oljefärg *NCS S 1080-Y10R*. Fotlist 150 mm med karnisprofil. I sidokammare spåntad slät panel, obehandlad

Tak: Vitmålad pärlspåntpanel, vars bräder håller bredden 85 mm, samt taklist med hålkäl

Dörr mot gård: Ramverksdörr, höjd 2000 mm, med tre fyllningar och maskinhyvlade ramlistor, samt profilerade dörrfoder 95 mm

Dörr mot kök: Ramverksdörr, höjd 1900 mm, med fyra fyllningar, varav två liggande och två stående, maskinhyvlade ramlistor, mässingstrycke.

Fönster: Enkla utåtgående, spröjsade i sex rutor vardera, profilerade foder 95 mm. Vitmålade snickerier.

Norra förstugans väggar och tak är klädda med pärlspåntpaneler. Nedan ses arbetarbostadens kök. Fotona togs 2016-07-05

Köket

Golv: Spåntat brädgolv, vars bräder håller bredd 150 mm, med såpskurade ytor

Väggar: Pärlspåntpanel, vars bräder håller bredden 85 mm, målad gråvit *NCS S 0502-Y* (underliggande ljusblå färg *NCS S 0520-B90G*) Fotlist 150 mm med karnisprofil.

Tak: Pärlspånt 85 mm vit, taklist med hålkäl

Dörr mot kammare: 190 cm ramverksdörr fyra fyllningar maskinhyvlade, mässingstrycke varav två liggande och två stående, mässingstrycke. Dörren är målad med oljefärg i gråvit nyans (har varit grå *NCS S 1515-G90 Y*)

Fönster: Mot väster ett gångjärnsförsatt innerfönster, inåtgående, 60 mm spalt mellan inre och yttre båge. Två bågar spröjsade i tre rutor vardera. Enkelt utåtgående ytterfönster, två bågar spröjsade i tre rutor vardera (bredd 47 mm & höjd 41 mm) profilerade foder 95 mm

Fast inredning: I nordost ett platsbyggt skänkskåp av pärlspånt

Installation: Spismur med järnspis *Husqvarna nr 726*, slät, emaljerad ugnslucka. Askluckor av mässing sitter i muren under spisen. (Strömbrytare, vägguttag, kapade elledningar, uppstickande avloppsrör efter köksslask, urtag för köksskåp)

Kammare

Golv: Spåntat brädgolv, vars bräder håller bredd >100 mm, med såpskurade ytor, samt generalskarv. Utmed västra väggen ligger tre äldre bräder, vars bredd håller 150 mm

Väggar: 1980-talstapeter på boardskivor (råa sidan utåt) Fotlist 150 mm med karnisprofil

Tak: Boardskivor, spacklade och vitmålade

Dörr mot kök: 190 cm ramverksdörr med maskinhyvlade profiler och fyra fyllningar, varav två liggande och två stående, samt mässingstrycke.

Dörr mot kammare: Ramverksdörr >1800 mm, fyra fyllningar, varav två liggande och två stående samt mässingstrycke. Dörren är målad med gråvit oljefärg, har tidigare varit grå NCS S 0507-G80Y

Fönster: Två bågar spröjsade i tre rutor vardera, ena bågen gångjärnsförsedd, inåtgående, 60 mm spalt mellan inre och yttre båge., profilerade foder 95 mm.

Finrum

Golv: Spåntat brädgolv, vars bräder håller bredd >100 mm, med såpskurade ytor, samt generalskarv.

Väggar: Tapetserade, två skikt på lumpapp. Under pappen sitter bräder, liggande på västra och östra sidan, stående på norra sidan

Tak: Skivklätt, vitmålat

Dörr mot kammare: Ramverksdörr >180 cm, fyra fyllningar, varav två liggande och två stående samt mässingstrycke. Dörren är målad med gråvit oljefärg, har tidigare varit grå NCS S 0507-G80Y

Dörr mot västra förstugan: 190 cm ramverksdörr fyra fyllningar maskinhyvlade, varav två liggande och två stående, samt mässingstrycke

Fönster: Två bågar spröjsade i tre rutor vardera. Mot söder ett gångjärnsförsedd innerfönster, inåtgående, 60 mm spalt mellan inre och yttre båge. Profilerade foder 95 mm

Tak: Vitmålade skivor.

Installation:

Vit kolonnkakelugn med friser i nyrenässansstil, samt luckor och ventil av mässing. Betong är gjuten kring ugnen.

Elradiator sitter under fönster mot söder.

Finrummet har dörr mot västra farstun och mot kammaren. Längst till höger ses finrummets kolonnkakelugn med friser i nyrenässansstil. Fotot togs 2016-07-05.

I förgrunden är kammaren och i bakgrunden finrummet. Foto togs 2016-07-05.

I finrummets nordöstra hörn har väggpappen rivits av, så att en underlagspanel frilagts. Fotot togs 2016-07-05.

Västra förstugan

Golv: Spåntat brädgolv, vars bräder håller bredd 150 mm, med såpskurade ytor

Väggar: Pärlspåntpanel, vars bräder håller bredden 85 mm, målad gråvit NCS S 0502-Y

Tak: Pärlspåntpanel, vars bräder håller bredden 85 mm, målad gråvit NCS S 0502-Y

Dörr mot finrum: Ramverksdörr, höjd 1900 mm, fyra fyllningar, varav två liggande och två stående, maskinhyvlade ramlistor, samt mässingstrycke

Fönster: Utåtgående enkelglasfönster, spröjsade i sex rutor vardera, profilerade foder 95 mm. Vitmålade snickerier.

Vinden

Tillträde till vinden sker genom en utåtgående lucka på södra gaveln. Vindsbjälklaget är isolerat med spån. Takstolarna är utförda av sågade plank. En horisontell panel av hyvlade, vitlimmade bräder (återanvända) tjänar som underlag för den yttre tegeltäckningen. Murstockarna är putsade och vitkalkade.

Arbetarbostaden har takstolar av sågade plank. Fotot togs 2016-07-05.

3. Källarstuga/smedja

Nära Enköpingsvägen, vid vattendraget som drev Aspviks kvarn, ligger en källarstuga från 1800-talet, byggd i två plan samt vind. Den gråstensmurade källarvåningen med öppen eldstad har använts som smedja. I våningen ovanför har varit bostad.

Smedjan hade direkt samband med Aspviks kvarn, dit många hästskjutsar anlände. I väntan på malning kunde hästar skos om och vagnshjul få nya järnband.

Efter att driften vid kvarndriften avvecklats 1951, samtidigt med bilismens stora genombrott, blev smedjan övertalig och förföll.

Åren runt 2000 skedde en upprustning.

På källarstugans västra sida finns nedgång till smedjan.
Fotot togs 2016-07-05.

Norra gaveln

Östra långsidan

Exteriör

- Grund:** Gråsten i bruksmur, betonggjuten källarnedgång. Grunden ligger intill ett vattendrag.
- Ytterväggar:** Väggarna består av falurött liggtimmer med utknutar. På södra sidan finns två följare, infästa med tre respektive fyra skruvförband. En stock har fjällhuggning (återanvänd). På södra gaveln sitter tre följare, vardera infästa med fyra-fem skruvförband. I norra gavelns timmerstomme finns flera stockar med fjällhuggning, samt två följare infästa med fransk träskruv.
- Dörrar:** På norra gaveln finns bräddörr med z-stag på insidan, bandgångjärn på utsidan.
- Fönster:** Fyra fönsteröppningar finns, en mot väster, en mot söder och två mot öster. Fönsternickerierna mot söder och väster är målade med zinkgrön oljefärg. Fönstren mot öster är vitmålade. Fönstren är indelade med mittpost och har vardera två utåtgående fönsterbågar spröjsade i sex rutor av munblåst glas. Fönsterbågarna har korrugerade hörnjärn. Foder saknas.
- Tak:** Sadeltak täckt med enkupiga tegelpannor, samt nockbräder.
- Vindskivor:** På gavlarna sitter dubbla, omålade vindskivor.
- Skorsten:** Tegelmurad, putsad skorsten, med överbeslag av galvaniserad plåt.

Källaren har mer än metertjocka murar av gråsten. Foto togs 2016-07-05

Interiör

Källarplanet har mer än metertjocka murar av gråsten i bruksmur. Golvet består av stampad jord. Eldstaden – härden raserad - är murad av tegel med fallande bränning och har kåpa av galvaniserad plåt. Taket består av öppna bjälkar och mellanliggande panel.

I våningen ovanför ligger golv av bräder kant i kant och spåntade skråspikade bräder. Väggarna består av både falurött och omålat liggtimmer med fjällhugg. Stockarna är tätade med glasull. I taket sitter omålad panel. Innanför ytterdörren finns inre inåtgående ramverksdörr med tre fyllningar och kammarlås.

På vinden ligger golv av bräder kant-i-kant. Takstolarna består av sågade plank. En horisontell panel finns som underlag för den yttre tegeltäckningen.

Bilden till vänster visar källarstugans tidigare bostads våning. Bilden ovan visar källarstugans vind. Fotot togs 2016-07-05.

4. Aspviks kvarns mjölnarbostad

Den före detta mjölnarbostaden, uppförd 1856, ligger på en delvis utfylld platå. Vid modernisering 1926 fick huset sin nuvarande fasad.⁵ Invändigt tillkom centralvärme, elektricitet, vatten och avlopp tillkom. Övervåningens rum inreddes i början av 1930-talet. Vid modernisering på 1950-talet tillkom nuvarande köksinredning, värmepanna och värmepump.

Efter att nuvarande hyresgäst tillträdde 1979 genomfördes en upprustning som pågick 1980-85. Bland annat skedde omläggning av yttertaket, vilket medförde att tidigare enkupiga tegelpannor ersattes med tvåkupiga.

Mjölnarbostadens östra gavel 2016-07-05

Exteriör

Grund/mark: Gjuten betong utanpå gråsten. Gräsplaner omger grundmuren. Underliggande material är stenrikt.

Sockel: Huset har en sockel av betong (1926) med grov ballast. Sockeln har sex grundventiler av gjutjärn - två på långsidorna och en på varje gavel.

Stomme: Bärande väggar består av liggtimmer med laxade knutar. På västra gaveln sitter två följare av tryckimpregnerade plank.

Fasad: Fasaderna består av liggande, faluröd fasspântpanel från 1926, med sågad yta, bredd 112 mm. Foder och knutar är av hyvlade, vitmålade bräder. I takfoten sitter figursågade, faluröda taktassar och spåntad faluröd panel.

Fasaddekor: Taktassarna är figursågade.

Mjölnarbostaden har en djup takfot som sitt främsta särdrag.

⁵ Sveriges bebyggelse, s 492

Södra långsidan med veranda som senare helt har införlivats med huset.

- Utbyggnad:** På södra sidan finns en utbyggnad med pulpettak, tillkommen som veranda, senare integrerad med bostadsdelen innanför.
- Dörrar/luckor:** På norra långsidan finns huvudingången, en 200 cm hög dörr, utåtgående och klädd med stående tjärbrun panel.
På södra sidans utbyggnad finns en sidoingång, utåtgående och klädd med stående tjärbrun panel.
- Fönster:** Huset har vitmålade fönstersnickerier.
I bottenvåningen finns fem fönsteröppningar, vars fönster indelas med mittpost. I karmarna sitter enkla, utåtgående fönsterbågar, spröjsade i tre rutor - höjd 42mm & bredd 40 mm - av munblåst glas. Fönsterbågarna har korrugerade hörnjärn.
På ömse sidor om norra sidans ingång finns två fönsteröppningar, med enkla utåtgående fönster spröjsade i sex rutor.
Södra sidans utbyggnad har ett fönster indelat med två mittposter. I karmarna sitter tre utåtgående kopplade bågar, utan yttre beslag.
Västra gavelröset har ett fönster indelat med mittpost. I karmen sitter två fönsterbågar spröjsade i sex rutor av munblåst glas. Fönsterbågarna saknar beslag.
Östra gavelröset har ett fönster indelat med mittpost. I karmen sitter två fönsterbågar spröjsade i två rutor av munblåst glas. Fönsterbågarna saknar beslag.
- Tak:** Huset har sadeltak täckt med tvåkupiga tegelpannor och rundade nockpannor. Takfoten är djupare än normalt.
- Vindskivor:** På östra gaveln sitter dubbla, vitmålade vindskivor. På västra gaveln sitter dubbla vindskivor, de övre vitmålade och de under omålade.
- Takavvattning:** Takavvattning saknas. I gengäld har huset djup takfot och står på dränerad mark.
- Skorstenar:** I norra takfallet finns två tegelmurade skorstenar som putsats men inte avfärgats. Skorstenarna har röda krönbeslag.

Interiör

Huset var från början disponerat som parstuga, fast den ursprungliga planindelningen har modifierats vid senare ombyggnader. Interiörerna bär avtryck från renoveringar gjorda under senare delen av 1920-talet, på 1950-talet och 1980-85.

Köket bär spår av moderniseringar vid skilda tillfällen.

Köket

Golv: Trägolv täckt med korkoplast

Väggar: Nederst sitter en profilerad lackad fotlist 150 mm, följt av en 1200 mm lackad spåntad panel. De översta väggytorna har en strukturyta ("pizzarapning"). I övergången mot taket sitter en taklist med hålkälsprofil.

Tak: I taket sitter en pärlspåntpanel (1926) behandlad med mörk fernissa

Dörrar: Ramverksdörrar med fyra horisontella fyllningar, målade med halvblank vit lackfärg

Fönster: Fönstren har inåtgående innerbågar, med likadan spröjsindelning som de yttre.

Eldstad: Vedspis med vitkaklad mur, emaljerad pannmur *Norrahammar*, tillverkningsår 1953, cirkulationspump Grundfos

Köksskåp: Köksskåp från 1950-talet har luckor av massivt trä, med furuknappar och gul målning från omkring 1980.

Sängkammare

Golv: Heltäckningsmatta på board, ovanpå brädgolv

Väggar: Skivklädda och tapetserade. Nuvarande tapet är från omkring 1980.

Fönster: Fönster mot norr har inåtgående innerbågar, med likadan spröjsindelning som de yttre.

Tak: Allmogepanel, lackad

Dörrar: Ramverksdörrar, fyra horisontella fyllningar, målade med halvblank vit lackfärg

Sängkammaren

Vardagsrum

Golv: Spåntat brädgolv, lackat omkring 1980. Framför eldstaden ligger brun, polerad kalksten

Väggar: 70 mm slät fotlist, tapeter på boardskivor – tapetserade 1985

Fönster: Fönster mot söder och öster har inåtgående innerbågar, med likadan spröjsindelning som de yttre.

Tak: Skivor, vitmålade

Dörrar: Ramverksdörrar, fyra horisontella fyllningar målade med halvblank lackfärg

Eldstad: Öppen spis murad av gult tegel, som överstrukits med vit färg.

Vardagsrummet har en öppen spis murad av gult tegel, sannolikt från 1950-talet, som senare överstrukits med vit färg.

Övervåningens västra gavelrum

Golv: Blå heltäckningsmatta

Väggar: Skivklädda och vitmålade. Utmed golvet sitter en profilerad fotlist (1980-85) struken med pigmenterad lack. Kring gavelfönstret sitter profilerat foder (1980-85) struket med pigmenterad lack.

Tak: Skivklätt och vitmålat.

Övervåningens östra gavelrum

Golv: Täckt med isolering

Väggar: Pappklädda och tapetserade (1950-tal)

Fönster: Fönster mot öster har inåtgående innerbågar, med likadan spröjsindelning som de yttre.

Tak: Pappklätt och vitmålat

Kallvind

Övre våningens mellersta del är kallvind. Takstolarna är av rundstockar. Underlag för den yttre tegeltäckningen är en horisontell panel av okantade bräder.

På övre våningens mellersta del ligger takstolarna synligt.

Övre våningens östra gavelrum.

Kvarntorps ladugårdsbacke 2016-07-06

5. Höns- och svinhus och lider/loge

Kvarntorp har sin ladugårdsbacke i kuperad terräng. Längst norrut, i kanten av en barrskogsklädd höjd, ligger en ekonomibyggnad som fyllt flera funktioner. I mellersta delen har varit lider, i östra delen bland annat höns hus och i västra delen svinhus, med höskullar.

Idag förvaras möbler och lösöre i byggnadens västra del.

Grund/mark: Östra och västra delarna har bruksmurar av granit från bergtäkt. Höjden varierar mellan som mest 80 cm på södra sidan och som minst 20 cm på norra. Konisk sten är lagd mellan södra sidans logportar.

Terrängen sluttar från på östra och södra sidan, där gräsbevuxna ytor vidtar. Gräset klipps regelbundet. Terrängen stiger på norra och västra sidan, där skogsparti vidtar, med ekar, askar, tall och björk.

Norra långsidan, vars panelfasad avdelas med en våningslist.

Stomme: Stolpverk. I östra och västra delen finns regelväggar med inre och yttre paneler.

Fasader: Nedre planet har faluröd locklistpanel, 20 cm bräder och 5-7 cm locklister. En våningsskiljande list är uppsatt, faluröd på norra och västra delen, vitmålad på södra och östra. Ovanför våningslisten sitter faluröd enkelpanel.

Dörrar: Mitt på södra långsidan finns två par inkörsportar, med tjärstruken bräder och bandgångjärn.

På västra gaveln finns en utåtgående ramverksdörr, nedtill med liggande tjärstruken fasspåtpanel, upptill med nio munblåsta rutor.

På östra gaveln finns en utåtgående ramverksdörr, klädd med liggande tjärstruken fasspåtpanel.

Västra gaveln 2016-07-06

Fönster: På södra långsidan finns tre enkla fasta fönster, med spröjsverk som indelar i sex rutor. Rutorna är av munblåst glas. På västra gaveln finns två enkla fasta fönster, vardera spröjsade i fyra munblåsta rutor. I västra gavelröset finns ett horisontellt fast fönster, spröjsat i sex rutor. Rutorna är av munblåst glas.

Vindskivor: På gavlarna sitter enkla, tjärstruken vindskivor.

Tak: Byggnaden har sadeltak buret av åsar. Taket täcks enkupiga tegelpannor och nockbräder, på underlag av lockpanel. I norra takfallet finns ett ventilationsstos i trä.

Interiör

Västra delens nedre plan har två rum inredda med skurgolv, samt tak och väggar av vitlimmade paneler. I västra delens övre plan finns omålade paneler och synlig stomme. Östra delens nedre plan har ett rum inrett med skurgolv, väggar av vitlimmade skivor och vitlimmat bjälktak. Mellersta delen har stående omålade paneler och omålat bjälktak.

Nedervåningens två rum i östra delen

Vagnslidrets södra gavel 2016-07-06

Sydöstra delen vilar direkt på berg.

6. Vagnslider

Kvarntorps vagnslider är en relativt lätt konstruktion, placerad mitt i en sluttning. Tre av lidrets sidor har väggar av lockpanel och den fjärde, mot väster, är öppen.

Grund/mark: Stenar ligger under hörn och stolpar. I sydost vilar konstruktionen på berg i dagen. Angränsande mark är gräsbevuxen. Invid södra gaveln växer klematis och en liten ask. Terrängen sluttar brant på södra sidan, stiger på västra och norra sidan.

Stomme: Stolpverk av timmer.

Fasader: Lidret har fasad av okantad lockpanel. Södra gavelns och östra långsidans paneler är strukna med Falu rödfärg, medan norra gavelns panel är omålad.

Vindskivor: Lidret har enkla, vitmålade vindskivor.

Tak: Lidret har sadeltak med takstolar av plank. En glespanel tjänar som underlag för den yttre täckningen. Taket täcks med tvåkupiga tegelpannor och nockpannor.

Utbyggnad: På östra sidan finns en låg utbyggnad, där motorgräsklippare och annan maskinutrustning förvaras.

Interiör

Invändigt har friliggande stolpresning, snedsträvor och omålade lockpaneler. Takstolar av plank ligger också synliga. Golv finns inte utlagt.

Norra gavelns panel är omålad.

Vagnslidrets takstolar och glespanel.

7. Vedbod

Mjölnerbostadens tillhörande vedbod finns uppförd på en naturligt väl-dränerad plats, där berg ligger i dagen. Boden har de senaste tio åren använts som lagringsutrymme.

Vedboden 2016-07-05

Grund/mark: Utvalda grundstenar

Stomme: Regelverk av störrar, på syllar av bilat timmer. Tre hörnstolpar är utförda av rundstockar och en av bilat timmer.

Fasad: Faluröd slät panel, utan spånt (vida springor mellan bräderna)

Tak: Ett pulpettak buret av plank täcks av trapetskorrugerad plåt, ovanpå en uttjänt sinuskorrugerad plåt.

Dörr: På norra sidan finns slagdörrar av enkel panel, med bandgångjärn.

8-9. Bodar

I ett skogsbryn nedanför Kvarntorps ladugårdsbacke står två bodar, byggda intill varandra i vinkel. Hur bodarna användes då gården var i drift är inte längre känt.

Bodarna 2016-07-07

8. Västra boden

Grund/mark: Hörnstenar. Terrängen sluttar mot sydväst.

Fasad: Faluröd locklistpanel, vita dörrfoder och knutar

Dörrar: På norra gaveln sitter en tjärstruken bräddörr.

Vindskivor: På gavlarna sitter dubbla tjärstrukna vindskivor.

Tak: Boden har sadeltak täckt med enkupiga tegelpannor och nockpannor.

9. Östra boden

Grund/mark: Hörnstenar. Terrängen sluttar mot sydväst. Sly växer allt närmare.

Fasad: Bodens västra del har faluröd locklistpanel, övriga delar enkel faluröd panel. Fönsterfoder och knutar är vitmålade.

Dörrar: På norra långsidan sitter två tjärstrukna bräddörrar.

Fönster: I västra gaveln sitter ett fönster med två enkelglasbågar, vardera spröjsade i två rutor

Vindskivor: På gavlarna sitter omålade, enkla vindskivor.

Tak: Boden har sadeltak täckt med tvåkupiga tegelpannor och nockpannor.

10. Garage

Vid infarten till mjölnarbostaden står ett garage med tegelmurade, vitkalkade väggar och korrugerat plåttak. Garageporten på södra sidan är sidohängd och upptill glasad. På norra kortsidan finns ett tjärstruket fönster med mittpost. I karmen sitter två bågar utan spröjsverk.

Mjölnarbostadens garage 2016-07-05

11. Avträde

På höjden ovanför mjölnarbostaden finns ett avträde, som tillhört en tidigare befintlig drängstuga. Väggarna har regelstomme och fasader av faluröd fasspånpanel. Foder och knutar är målade med vit oljefärg. I dörröppningen sitter en rödbrun bräddörr med bandgångjärn. Taket täcks med korrugerad plåt.

Avträdet har sedan länge tagits ur bruk.
Fotot togs 2016-07-06.

12. Jordkällare

Väster om mjölnarbostaden finns en jordkällare, murad med gråsten. Senare har en överdel av betong gjutits. Ingångsdörren är av liggande panel, med bandgångjärn. Jordkällaren är alltjämt i bruk.

Jordkällaren 2016-07-05

Kulturhistorisk värdering

Aspviks Kvarntorp klassades som kommunens bäst bevarade kvarnmiljö i *Fördjupat kulturmiljöprogram för Upplands-Bro kommun*, antaget 2001. I området ligger dessutom kommunens mest välbevarade avsnitt av den historiska landsvägen mellan Stockholm och Bergslagen.

Som rekommendationer angavs syftet att bevara den kvarvarande kvarnmiljön, bestående av tillhörande äldre byggnader, trädgårdsanläggningar, den gamla kanalen, vattenanläggningen vid Lillsjön, jämte anslutande gammal landsvägsslinga.

Av områdets enskilda byggnader tilldrar sig källarstugan/smedjan ett särskilt intresse, som minnesmärke över gångna tiders samfärdsel. En informationsskylt här vore passande.

Vård- och underhållsbehov

1. Kvarntorps manbyggnad

- Vid besiktning sommaren 2016 noterades att myror sökte sig in till södra timmerväggen. Risken finns att timmer angrips. Skadedjurssanerering är motiverad.
- Skador förekommer i norra takfallets underlagspanel, med risk för läckage till vinden. Panelen bör repareras snarast.
- Fönsterrenovering bör ske inom tio år

2. Kvarntorps arbetarbostad

Tekniska skadebesiktningar gjordes av Densia fastighetskonsulter genom civilingenjör/byggnadsingenjör SBR Lars Widebeck 2015-10-27, 2016-04-13 och 2016-04-23. I besiktningsrapporterna påtalades bland annat:

- Östra takfallet, som skadats av brand, blivit provisoriskt, är inte fackmannamässigt tätat med presenning. Stor risk för fuktskador föreligger.
- På nordvästra taknocken saknasnockpannor.
- Byggnadens syll och nedre del av väggen har rötskador
- På östra långsidan noteras svampangrepp i takfoten
- Från fönstren har färg och kitt släppt i stor omfattning.

För att huset ska bli beboelig bedömdes att reparationer och nyinstallationer krävs till en beräknad kostnad av 2,2 mkr.

3. Källarstuga/smedja

För källarstugan finns tekniska skadebesiktningar gjorda av Densia fastighetskonsulter, genom civilingenjör/byggnadsingenjör SBR Lars Widebeck 2015-10-27, 2016-04-13 och 2016-04-23. I besiktningsrapporterna påtalades bland annat:

- På östra långsidan förekommer skador i väggtimret.
- Förhöjd risk för takläckage, eftersom takpannor saknas på norra delen av taket, vindskivor delvis saknas och plåtanslutningar vid skorstenen saknas.
- Källarmurens inre tegelmurade delar riskerar att rasa av skador och sättningar.
- Bjälklaget är försvagat

För att säkerställa byggnadens fortbestånd bedömdes att de närmaste 20 åren krävs reparationer till en beräknad kostnad av 350 000 kr.

Tegel har rasat från källarmuren.

4. Aspviks kvarns mjölnarbostad

Vid besiktning sommaren 2016 noterades följande:

- Växtlighet invid husets sockel bör avlägsnas.
- Lagningar av sockeln krävs där betong fallit bort
- Nedanför ingångsdörren, på östra sidan, finns rötskador i timmerstommen. Dessa bör åtgärdas inom fem år.
- Fasadpanelen har torksprickor på grund av uteblivet underhåll. Ommålning bör snarast ske.
- Vindskivorna bör snarast oljas och ommålas.
- Från fönstren har mycket kitt bortfallit, färgskikt är torkade och spruckna på södra och östra sidans fönster. Fönsterrenovering bör snarast ske.

Rötskada i mjölnarbostadens timmerstomme

5. Höns- och svinhus och lider/loge

Teknisk skadebesiktning gjordes av Densia fastighetskonsulter genom civilingenjör/byggnadsingenjör SBR Lars Widebeck 2015-10-27. I besiktningsrapporten påtalades skador orsakade av läckage, främst i södra takfallet närmast takfoten och vid taknocken därnockbräda bortfallit. På norra sidan finns vegetation alltför nära invid fasaden.

- Från svampangrepp tas sporprover, för att fastställa svampsort.⁶
- Takomläggning krävs inom de närmaste åren.
- På norra sidan bör skadad fasadpanel bytas ut och marknivås justeras
- Kontroll av bärande väggar bör göras, för att vid behov sätta in förstärkning.

I byggnad 5 har taket rötskadats till följd av långvarigt läckage. Foto 2016-07-06

6. Vagnslider

Teknisk skadebesiktning gjordes av Densia fastighetskonsulter genom civilingenjör/byggnadsingenjör SBR Lars Widebeck 2015-10-27. I besiktningsrapporten påtalades otätheter i taket, med läckage till följd. Skador hade dock inte uppstått (vilket kan bero på att konstruktionen är så väl ventilerad).⁷

- Yttertaket måste på sikt repareras.
- Kontroll av byggnadsstommens stadga bör göras och om möjligt justeras/kompletteras.
- Marknivån invid norra gaveln bör justeras.

7. Vedbod

Teknisk skadebesiktning gjordes av Densia fastighetskonsulter, genom civilingenjör/byggnadsingenjör SBR Lars Widebeck 2015-10-27. I besiktningsrapporten att byggnadsunderhållet är eftersatt. Fasadpanelen bör bytas där den är i dåligt skick och rödfärgning ske på nytt. Eftersom konstruktionen är lätt och taket i gott skick bedömdes att vedboden kan klara sig utan större insatser.

8-9. Bodar

Vid besiktning sommaren 2016 att de båda bodarna står varaktigt övergivna, i slagskugga därför att omgivande skog alltmer tagit överhanden. För bodarnas fortbestånd krävs i första hand att de närmaste träden avverkas.

Skogen tättnar kring bodarna 8-9. Fotot togs 2016-07-06.

⁶ Uppkomna svampangrepp befarades i rapporten från Densia vara hussvamp (vilket dock betvivlas).

⁷ I rapport från Densia påtalades risk för att skjulet på lidrets östra sida skulle kunna leda in vatten och snö – om detta verkligen är en risk bör utredas ytterligare.

Otryckta källor

Stockholms läns museums arkiv

Bebyggelseinventering Kungsängen 1971, av Elisabet Tegner

Upplands-Bro kommun

Densia: Rapporter från tekniska skadebesiktningar, daterade 2015-11-27 och 2016-04-22

Tryckta källor

Fördjupat kulturmiljöprogram för Upplands-Bro kommun – kulturhistorisk utredning del 1 och 2, av Gabriele Prenzlau-Enander. Stockholms läns museum Rapport 2001:1 (s 73)

Sandén, Börje: Det hände i Upplands-Bro, en hembygdsbok. Upplands-Bro kulturnämnd 1984 (s 134-135)

Sveriges bebyggelse, Landsbygden, Uppsala län V. Bokförlaget Hermes AB 1947 (s 492)

STOCKHOLMS
LÄNS
MUSEUM